

АРХІВНІ ЗНАХІДКИ

УДК[94:930.253](477.75)«16»

Юрій МИЦИК

(Київ)

Інна ТАРАСЕНКО

(Київ)

Початок опису Ніжинського полку у класичному творі О.М. Лазаревського (продовження)*

В одному з попередніх випусків «Ніжинської старовини» ми розпочали публікацію класичного твору «Опис Старої Маоросії» (Ніжинський полк) одного з видатних представників української дореволюційної історіографії Олександра Матвійовича Лазаревського (1834–1902). Продовжуючи дану публікацію твору, зауважуємо, що коли в попередньому фрагменті мова йшла переважно про історико-географічні сюжети (розташування Ніжина, кордони Ніжинського полку, його основні населені пункти), а також про його перших полковників, то в даному фрагменті йдеться переважно про ніжинських полковників другої половини XVII – XVIII ст. Не повторюючи вступу до публікації у згаданому випуску, вкажемо лише, що в даному фрагменті подані важливі й дуже цікаві відомості щодо козацької генеалогії.

* * * * *

с. 10 [...] Слобода Слепород, котра була затверджена за Уманцем царською грамотою 1673 р., ще за життя батька. Інших маєтків Пилипа Уманця син його не отримав, напевно тому, що не служив у війську³⁵. Старший син Дем'яна – Петро був військовим товаришем і помер в 1726 р., залишивши шістьох дочок, чоловіки котрих довго сперечалися з мачухою своїх жінок за маєтності, які залишилися після смерті тестя. З поміж зятів виділявся своєю жвавистію глухівський міщанин Роман Яненко, котрий потім дуже розбагатів на відкупах різних промислових податків і зумів з міщан стати бунчуковим товариш. Завдячуючи

НІЖИНСЬКА
СТАРОВИНА
ВІП. 19(22)
КИЇВ
2015

* Початок див.: *Мицик Ю., Тарасенко І.* Початок опису Ніжинського полку у класичному творі О.М. Лазаревського // *Ніжинська старовина : Збірник регіональної історії та пам'яткознавства.* (Серія: «Ніжинознавчі студії», № 11), вип. 17 (20), К., 2013 р., с. 86–94).

чи своїй енергійності, Яненко зумів захопити з тестевих маєстностей увесь Слєпород³⁶. Молодший брат Петра – Семен Уманець довгий час служив глухівським міським отаманом і отримав у 1721 р., від Скоропадського, частину Годунівки. З трьох синів Семена, Степан був глухівським сотником, Василь – полковим хорунжим, а Федір ніде не служив.

На місце Пилипа Уманця був призначений не пізніше 1676 р., *Марко Борсук*. Це був перший ніжинський полковник з місцевого козацтва: батько його значився в числі ніжинських козаків вже за списком 1648 р., будучи здається уже на той час сотником. Марко Борсук пробув полковником не більше двох років. Вже після свого зміщення, будучи значним військовим товаришем, він отримав від Самойловича с. Припутні, котре було потім підтверджено і Мазепою. Син Марка Борсука – Артем був при Скоропадському одним з полкових сотників.

Після Борсука полковником був поставлений глухівський сотник *Яків Жураківський*, можливо син Івана Жураківського, який значився у списку 1649 р., сотником в Сосниці³⁷. В 1677 році, Яків Жураківський брав участь в Чигиринському поході, причому називається «выборним городским полковником»; напевно, він в цей час командував найкращими п'ятьма сотнями Ніжинського полку. Полковником Жураківський пробув приблизно сім років. За універсалом 1681 р., Самойлович дав йому «одну слободу Болшую над Болотом, а другу слободу Меншую

- с. 11 над річкою Локнею, на самуй границі московской лежачия». Проте Жураківський з посади був за щось звільнений, причім в нього були забрані і дані йому маєстності; це видно з того, що за універсалом 1 вересня 1687 року, Мазєпа повернув йому ті маєстності: «респектуючи мы на значие пана Якова Жураковского, знатного товариша войскового, у Войску Запорожском прислуги, ... приворочаем ему ... в сотні Глуховской найдучоєся его слободу з малою слободою та село Щебру, которих он и перед тим уживал». Помер Яків Жураківський приблизно в 1704 р., так як в цьому році Мазєпа видав універсал «овдовоїлой жені его Марии Жураковской с оставшимися сыновьями», на ті ж Щебри, Велику Слободу і Малу Слободу. Яків Жураківський залишив двох синів, Лук'яна та Василя, котрі обидва служили при Скоропадському, Лук'ян полковником ніжинським, а Василь – генеральним осавулом.

Наступником Жураківського був *Ярема Непрак*, про якого знаємо тільки, що при усуненні Самойловича, він був заарештований, разом з переяславським полковником Полуботком³⁸.

Замість Непрака поставлено полковником там же на Коломаці, третього сина генерального обозного Забіли *Степана Забілу*, про попередню службу якого знаємо, що в 1674–1677 рр., він був борзнянським сотником³⁹, а в 1678 р. поставлений генеральним хорунжим. Потім він служив у «войске», не займаючи ніякої посади; не займаючи ніякого уряду, був він і в Кримському поході, в 1687 р. Проте значення Забіли настільки було великим, що він знаходився в числі тих дев'яти козацьких старшин, котрі підписали на Коломаку 7 липня 1687 р., чолобитну про усунення Самойловича. В акті про обрання Мазєпи 25 липня того ж року, Степан Забіла значиться вже ніжинським полковником. Значить полковником він був поставлений після арешту Непрака⁴⁰.

Отримавши гетьманство, Мазєпа дуже запобігав перед впливовою старшиною, щедро даруючи маєстності. При тому Забіла окрім полковничого уряду, отримав під самою Борзною, село Конашівку. Надалі, запобігання перед старшиною повторилися після невдалого

- с. 12 Кримського походу в 1689 р., коли гетьману потрібно було заспокоїти ображене народне почуття після соромного відступу від Перекопу. В цей момент Мазєпа віддав Степану Забілі два села, Чаплівку та Клишки, причому останнє відібрав у його молодшого брата. Забіла залишався полковником не менше шести років. В родових замітках його племінника, Івана (Івановича) Забіли, читаємо: «по чину довольно служил; получил милость височайшую равенством гетману, за что отруен по ненависти»⁴¹. Про яку

милість тут говориться, ким був отруєний Степан Забіла – нічого цього не знаємо. Відомо лише, що після нього залишилось три сини: Василь, Степан і Семен. Про останнього в тих же замітках сказано: «жены ради лишен чинов и маестностей. Жена его в Стокгольмі». Дружина Семена Степановича Забіли, дочка київського полковника Миревича, залишила чоловіка та пішла з братами вслід за Мазепою, в Туреччину. Після того вона жила в Бендерах, звідки на вимогу чоловіка, повернутися не схотіла, зблизившись з «маршалом королевским Лимонтом», з котрим потім і в Стокгольм переїхала⁴². Заради дружини чи з інших причин, проте в Семена Забіли забрано в цей час село Чаплівка і віддано князю Григорію Довгорукому.

На місце Забіли поставлений був гетьманський племінник *Іван Обидовський*, син Мазепиної сестри Олександри Степанівни, яка потім була заміжньою за Войнаровським⁴³. Старі полковники напевно, були невдоволені призначенням, молодого Обидовського, котрого вони вважали ще й називали «блазнем»⁴⁴. Разом із полковником, дядько висватав племіннику одну з дочок Кочубея, Ганну⁴⁵. Хоч Обидовський пробув полковником не більше трьох років, проте встиг залишити в народі пам'ять про себе як про людину корисливу, причому корисливість ця задовольнялась за допомогою родової близькості до гетьмана. Обидовський помер в січні 1701 року, в поході, в Псков, залишивши двох синів Михайла та Івана. Бажаючи втішити бездітного Мазепу

с. 13 Петро Великий затвердив за вдовою Обидовського п'ять сіл: Крупічполь з Вишнівкою та Сваричівкою, Короваї та Перевод⁴⁶. З синів Обидовського знаємо лише одного Івана, по його листах із Вроцлава, де він навчався в 1722-1723 рр.⁴⁷ Повернувшись із-за кордону в 1724 р., молодий Обидовський був взятий Феофаном Прокоповичем під його особливе покровительство и можливо був викладачем в його «домовой гімназии»⁴⁸. В тридцятих роках Феофан предстательствував за Обидовського у гетьмана Апостола і його дружини, вказуючи на його «сиротство и перемену от толікой фортуни в толикую скудость»⁴⁹. Наслідком цих клопотань звичайно і був універсал Апостола 1731 р., Івану Обидовському, «на двори, мельницы, грунта и на иное его недвижимое купленное имущество монаршою грамотою ему данное, яких ґрунтов по силі грамоты и універсала ему, Обидовскому, без спору уступили б нинішніе владільцы». Проте цей універсал залишився без результатів: Обидовському не могло бути повернено те, що він втратив через свою близькість до Мазепи.

Наступник Обидовського був назначений не скоро. Максимович говорить (т. I. – С. 739), що з 1701 по 1708 р., в Ніжині був тільки наказний полковник і наказним був Лук'ян Жураківський, котрий перед тим був полковим суддею. Так це чи ні, проте вслід за зрадою Мазепи, Петро Великий писав Лук'яну Жураківському, запрошуючи його терміново прибути до Глухова на обрання нового гетьмана та обіцяючи за те в «настоящие полковники ніжинские пожаловать»⁵⁰.

с. 14 За таких обставин ніжинським полковником став *Лук'ян Жураківський*. Він залишився непричетним до Мазепиної справи, разом з Полуботком та Скоропадським. За свою вірність, Жураківський отримав уже в листопаді 1708 р., царську грамоту на села: Крупічполь з Вишнівкою та Сваричівкою, Рожнівку, Максимівку, Безуглівку, Липів Ріг, Володькову Дівицю та Перевод⁵¹. Всі ці села належали до числа рангових полкових маестностей, внаслідок чого спадкоємці Жураківського незважаючи на царську грамоту, втримали з них тільки Крупічполь, Сваричівку, Липів Ріг, Безуглівку та Перевод. Жураківський залишався полковником аж до смерті, в травні 1718 р., наживши за час свого полковництва крім пожалуваних й інші маестності, які перейшли до його синів⁵³.

Наступником Жураківського був назначений Петром Великим, син одного з його «птенцов» *Петро Петрович Толстой*, за котрого перед цим цар висватав молодшу дочку Скоропадського, Уляну. І шлюб Толстого з гетьманською дочкою, і призначення йо-

го ніжинським полковником – були політичними заходами, які Петро Великий приймав один за одним, з однією й тією метою – зробити неможливими на майбутнє спроби на зразок Мазепиної. – Толстой пробув полковником сім років певно, неб чинив кривд своїм підлеглим; не раз зустрічаються в архівних паперах, звернення до вищої влади головування Толстого за народ, який кривдять. Так наприклад в 1721 р., Толстой писав Полуботку: «многия ко мне из сотен полка моего заходят жалобы, что панове бунчуковое товариство от всяких повинностей сами собою своих подданных защищают, как то например панове Кочубеи (*сини страченого – Л.**) бахмацкаго атамана (*який вимагав з Кочубейвих підданих слідувавший з них провіант для квартирувавших в Бахмачі солдат – Л.*) на батуринской ярмарке в двор свой насильно зятягнувши, немилостивім окрили боем, так что едва жив остался. Того ради благоволи ваша милость пан, самовольство их ускромнить...»⁵³. Є окрім того, свідчення, що в головування Толстого, «мужики, записанные старшиною із козаков, снову в козаки повписывались»⁵⁴. Жилося Толстому на полковництві добре. Перш за все тесть щедро наділив зятя ранговими маєтностями,

с. 15 віддавши йому: Веркіївку з Берестовцем, Володькову Девицю, Крупичполь з Вишнівкою та Сваричівкою, Максимівку, Рожнівку і Перевод. За винятком Веркіївки та Берестовця, всі інші села були відібрані у Жураківських, незважаючи на царську грамоту 1718 р. Крім цих маєтностей, Скоропадський в 1721 р., віддав Толстому і тютюнну десятину, яка особисто належала «особі гетьмана»: «опреділилисмо милому зятеві нашому, пану полковникові ніжинському, з полку тамошнього тютюнну десятину на себе всегда отбирати, которая пришлых літ, от толь на нашу особу выбиралася...». Віддав йому тесть також гетьманське містечко Бахмач. – А теща зі своєї сторони віддала молодшу свою дочку (старша від першого чоловіка, Голуба, була заміжня за генеральним суддею Чорнишом) тими рухомими багатствами, котрі так вміло збирала гетьманша Настя Марківна. На ці багатства Толстой мав можливість придбати значні маєтності. Звільнений був Толстой в 1727 р., всесильним тоді Меншиковим, котрий Толстих вважав своїми ворогами. В указі про звільнення говорилося: «указали мы Петру Толстому в Нежинскому полку полковником не быть, а жить ему с женою и с детми, в великороссийских своих или отцовских деревнях до нашего указа, и для того его с женою и с детми из Малороссии выслать немедленно...». Виїхавши з Малоросії, Толстой поселився в підмосковному селі Яковлеві, де в жовтні 1728 р., помер, «с той причины, что питьем излишним водки он повредил легкое и нажил епилепсию». Удова його померла в 1733 р., від чахотки⁵⁵. Два сини Толстих, Олександр та Іван, які залишилися, володіли малоросійськими своїми маєтностями до 1752 р., коли ці маєтності були продані зятю Розумовських, Йосипу Лук'яновичу Закревському⁵⁶.

На місце Толстого в жовтні 1727 р., ніжинським полковником назначений майор *Іван Хрущов*. Ніжинські полкові очікували, що з відновленням гетьманства, буде дозволено обирати полковників як іншу старшину, «вольными голосами», проте помилилися.

с. 16 Скаржачись на різні утиски Хрущова, через три роки після його призначення, ніжинці писали гетьману: «в прошлом 1727 г., когда по всемилостивейшей грамоті, ясновельможность ваша учрежден вольными голосами гетманом, тогда и нынешнего нашего полковника ... Хрущова объявил нам ясновельможность ваша, быть у нас в полку Ніжинским полковником; и мы либо тогда просили...позволить нам подлуг упомянутой грамоты, вольными голосами избрать в полк полковника; только ж ясновельможность ваша повелі нам его, Хрущова, хочай до разсмотріния и распознания, а наипаче до волі его императорского величества, принять нам за полковника и потому мы приня-

* Тут і далі курсивом у дужках подані ремарки О.М. Лазаревського – так, як вони вміщені в оригінальному тексті.

ли...». Потім ніжинці представили цілий ряд скарг на Хрущова, за його «здірственния прихоти;» проте певно що, Апостол був безсилий прийняти які-небудь каральні міри проти полковника призначеного верховною таємною радою⁵⁷. І Хрущов залишався на посаді полковника до 1740 р., коли був звільнений, можливо і по суду: в листопаді 1740 р., за наказом кабінет міністрів тодішньому правителю Малоросії Кейту, слідство про ніжинського полковника Хрущова «было предложено на рассмотрение сената...»⁵⁸.

Замість Хрущова було призначено підполковника сербських гусарів *Івана Божича*, батько якого Пантелеймон вийшов із Сербії в тривожний час Мазепиної зради і чимось заслужив особливу милість Петра Великого. В травні 1709 р. Пантелеймон Божич отримав від Скоропадського універсал, котрим дозволено було Божичу, «в Ніжині зростаючому, для его виживления, двома селами, Переясловкою и Бурковкою, владить, а в дворі Максимовичевськом шинковном, где и каменички построены, иміти спокойное помешканье...». Після того, в 1710 р., Пантелеймон Божич отримав від київського губернатора князя Дмитра Голіцина особливий охоронний «указ»: – «прислан ко мне царского величества указ ... веліно сербскому полковнику Пантелеймону Божичу жить на Україні, в малороссийских городах, и даны ему две деревни и мельница, и велено его охранять во всем ... И по его челобитью дан сей указ, чрез который объявляю его царского величества указом ... дабы в оных селах обид и розорения не чинили и подвод не

с. 17 имали и на двор его не становиться ...». В 1712 році Божич помер і вдова його одразу отримала від Головкина «указ», «дабы умершего полковника Пантелеймона Божича вдове и сыну Ивану, никто никаких обид и утеснений не дерзал чинить...». До призначення свого ніжинським полковником, Іван Божич служив в гусарських полках, при чому за дорученням Мініха, їздив в Сербію для вербовки солдатів в ці полки⁵⁹.

Призначеному полковнику Божичу «вручить клейноты», доручено було тодішньому генеральному бунчужному Ханенку, котрий для цього поїхав в Ніжин і там об'явив Хрущову «об отказі от деревень на ранг полковничества надлежащих, а затім отобрал от него пернач и другие клейноты для передачи их новому полковнику». Обряд обрання Божича полковником, що проходив в Ніжині, 17 січня 1742 року, Ханенко описує так: «Рано приказ отдал собрать полк и отведши от моей квартиры, з знаменами полковими и музикою и перначем, також з сотенными корогвами, устроит в монастырі. Потом приїхал ко мні на квартиру полковник Божич и тут мало пообождавши, поки полк устроен, отехали з ним в одних санях, к монастырю, гдѣ за приїздом нашим, з музикою и приклонением знамен, честь отдана; послѣ того весь полк окружил нас, а я з полковником Божичем, став при знаках полковых и созвав всю старшину полковую и сотников, объявил им и всему полку, что ея императорское величество пожаловала его, Божича, из гусарских подполковников, полковником в полк Ніжинский, и на то ему, полковнику, данный из войсковой енеральной канцелярии універсал велѣл читать вслух, котрый и читал писарь полковый Кулаковский; а по прочитаню,

с. 18 взял и большое полковое знамя, вручил полковнику, потом пірнач и значок полковый. И стали оного полковника поздравлять ... и как по здешнему обычаю, покрыли его шапками, то знову музыка полковая играла. Потом я з полковником и всі присутствовавшие ... многие офицеры и старшина полковая и сотники, пошли в церковь и слушали службы Божой молебствие, которое отправовал о. Модест Велецкий, архимандрит здѣшняго монастыря ніжинского ... И по окончании молебствія была единожды из 9-ти пушек пальба. Потом, от церкви пошли церемониально з знаками полковими, а полковник сам имѣл в руках пірнач, при играню музыки полковой, до квартиры его, в войтов дом...»⁶⁰. Божич пробув полковником не довго; він також мало звертав уваги на своїх полчан, як і його попередник; проте за імператриці Єлизавети скарги малоросів стали вислуховуватися уважніше ніж раніше і насиллям Божича скоро настав кінець. З пода-

них на Божича скарг, особливу увагу уряду привернули скарги канцеляриста Песковського та ніжинського в'їта Тернавіота. Перший в своїй скарзі вказав всі беззаконня, котрі чинив Божич в полку, а Тернавіот скаржився на особисту образу Божичем. В цій скарзі між іншим читаємо: «полковник Божич из вступления своего полковником, употребляя себѣ единую притворную и явную гордость и показуя себе в полку Ніжинском с нѣкоторою неизвѣстною кавалерією как бы самовластным, не токмо бѣдному народу де-лает тяжкие обиды, но и старшину имѣет в презрѣнии и крайнѣм озлоблении. И хочай бы многие за тяжкия обиды, могли на него челобитствовать, но не смѣют затѣм, что он всегда хвалится высоких персон милостию и объявляет публично якобы за патронством их, никто ему нічого сдѣлать не может. – В прошлом 1743 г. сентября 5-го дня, в высокаторжественный день преславного тезоименитства ея императорского величества, как прочую старшину, так и мене просил он, полковник, к себѣ, на учту. И при том без всякой моей винности, по явной своей на мене ненависти, что я ... в командѣ его, полковника, не состою, хотячи мене на чести избидить и на здоровью изувѣчить, умышленно наговорил первѣ судию полкового Леонтия Грановского, чтоб мене задирали безчестием, потом, как оной судия бачачи мою невинность, никакого афронту мнѣ сдѣлать не схотѣл, то он, полковник, не учтиво его, судию, отправивши от себе, наговорил других на мене ж нѣкоторых своих з сотников, ему согласников тамо будучих, и из оных сотников

с. 19 ті нѣкоторые его согласники, с того его полковничого наговору, задирая мене к драки и ссорѣ, публично и матерно нестерпимыми, досадными, безчестными словами бранили и борсались ко мнѣ бить; но я я...опасаюсь чтоб он де его, полковника, согласники по намерению мене не изувѣчили, а паче для высокаторжественного толь преславного дня, нічого не прекословствую, без всякой моей противности, пред честными тамо людьми протестовал, что я к ему, полковнику, прошен им самим на учту, а вмѣсто того послѣдовало мнѣ тамо у него безчестие и обида, и чтоб потому не быть мнѣ тамо у него полковника, или как пойду от него в дом свой, то на пути изувѣчен не был, просил отпустить мене в цілостѣ, без бою, а для охранения себе, послал за своими людьми. И видя он, полковник, мое незлобие и что никакой от мене не слѣдует противности и прекословия, укрывая он такое свое умышление якобы их, сотников от того унимал и высылая их с избы в одни двери, опять для безчестия мене в другія двери оних своих согласников, впускал, а потом как не могл оного моего незлобья одолѣть, по протесту моему, отпустил мене с людьми моими...». У відповідь на скарги Песковського і Тернавіота, певно підтриманими сильними малоросіянами, присланий був тодішньому правителю Малоросії Бібікову, іменний указ, в котрому говориться: «из донешения канцеляриста Песковского и челобитной нежинского в'їта Петра Тернавиота, усмотреть можете какіе непорядки, обиды и разорения подданным нашим Нежинского полка от полковника Божича происходят; и не только он сам то чинит, но и жену свою в полковые дела вмешатца допустил ... А во всех тех непорядочных поступках помощником ему был полковой есаул Володковскій. Он же полковник Божич носит на себе ордину с нашитою на платѣи звездою, неизвѣстно от кого ему данная; да и кроме того, он, Божич, по нашей войсковой коллегии явился подозрителен, что имея в своих руках немалую сумму денег, когда был у вербования в сербской гусарской полк людей, отчету не дал ... Того ради, повелеваем вам как его полковника Божича, так и есаула Володковского, тотчас арестовать и ранговые деревни отобрать; а в полку и в Нежине публиковать: ежели кому старшине и козакам, и протчи обывателем, были от них Божича и Володковского, какія обиды, насилства и грабительства чинены, чтобы объявляли без всякаго опасения...и о всем накрепко изследовать без всякаго продолжения и упущения...». Указ цей підписаний 22 жовтня 1744 р. в Глухові, коли імператриця поверталася назад із своєї київської подорожі. – Проведено було слѣдство, причому немало уваги зверталосся на «кавалерію» Божича, за носіння котрої останній просив прощення [...].

Джерела і література

35. Из складеного по смерті Петра Уманця опису його майна, видно, що його власник був як говориться не з багатих. В числі документів у опису показані «тестаменти» як Пилипа Уманця «на распоряжение добр», так і його сина Дем'яна.
36. Про Яненка див. у Глухівській сотні с. Сліпород.
37. Акты, относящиеся к истории Западной России. – Т.V. – С. 144; Акты, относящиеся к истории Юго-Западной России (далі – Акты ЮЗР). – Т. XII. – С. 140; Пор. Максимович М. Сочинения. – Т.I. – С. 739.
38. Ригельман А. Т.П. – С. 3. Тут Непрак названий тільки по імені; його прізвище збереглося у генеральному слідстві, в свідченнях старожилів про власників маєтностей (Див. с. Вересоч, в полковій сотні).
39. Акты ЮЗР. – Т.XIII. – С. 471.
40. Собрание государственных грамот и договоров. – Т.IV. – С. 542 і 558. У Ригельмана (Т. II. – С. 200) Забіла названий полковником вже і в підписі чолобитної, але це невірно. У Величка (Т. III. – С. 12) теж помилка: Степан Забіла був при Самойловичі на Коломаці, але він тоді ще не був полковником.
41. Киевская Старина. – 1883. – Т.VI. – С. 518 та ін.
42. Бантыш-Каменский Д.Н. Источники малороссийской истории. – Т.II. – С. 267–269.
43. Там же. – 3-є вид. – Т. III. – Примітки 29, 30 і С. 33.
44. Там же. – Т.II. – С. 28.
45. Обидовський вінчався у Батурині у 1698 р., причому Стефаном Яворським було сказано «весельное казанье», а Орликом піднесений молодим панегірик під назвою *Hippomen Sarmacki*. Див. Максимович М. Сочинения. – Т. III. – С. 711, 714 і Московитянин. – 1842. – № 3. – С. 105–109.
46. Див. нижче описи сіл, наприклад Салтикової Дівичі та ін.
47. Сулимовский архив. – К., 1884. – С. 43. Надруковані тут листи Обидовського дуже цікаві для історії тодішньої освіченості. У одному з цих листів наприклад Обидовський просячи грошей у своєї тітки, каже: “[...]а то для того прошу, поневаж барзо оскуден естем на денги. Септеврия толко сорок червоних одибралем. Що ж тут сорок червоних? Суконки не маю за що справити: аж встид мні перед нашими людьми повиятися: ей будите милостиви, ратуйте мене в моих науках, в сем святом ділі. На славу Божию и ползи ради моей учуся и на вашего тиж дому честь и похвалу[...]тепер познаю, що то есть наука, що то учоний чоловік? який з его пожиток. Также віра святая не может стояти без науки:[...] И когда мні не пришлют денег, то хоч хліба просячи, буду учитися[...]”.
48. Одночасно з Обидовським у Вроцлаві вчився син гадяцького протопопа Василь Стефанович, у подальшому лохвицький сотник. Стефанович розповідає, що він, вчився у Вроцлаві, у «иезуитском университети» і отримав там у 1722 р. диплом магістра «вольных наук и философии», був у 1724–1729 рр. у «домовой гимназии» Феофана Прокоповича, вчителем риторики і філософії. (З прохання Стефановича, повідомленого нам А.А. Федотовим-Чеховським).
49. Труды Киевской Духовной Академии. – 1865. – № 10. – С. 261–263 і 266.
50. Ригельман А. Т. П. – С. 37.
51. Киевская старина. – 1888. – Т. XXIII. – С. 362.
52. Маркович.-Записки. – Т.I. – С. 4 і 5.
53. Русская старина. – 1876. – Т. II. – С. 455.
54. Див. у Дівичькій сотні с. Буду.
55. Маркович. Записки. – Т.I. – С. 228 і 296 і рукопис цих записок.
56. Толсті продали Закревському: с. Березову Луку (так у *Лазаревського-Ю.М., І.Т.*), с. Крачкивку, Лемішівку, Гандзерівщину і кілька хуторів. Обширність маєтностей видно з того, що «между с. Березовою Рудкою и д. Крачковкою и Лемешовкою и х. Гандзеровским и Александровским, находился степ пахатный и сінокосный, по приміру в длину на 25 и в попереk на 12 верст...». Цікаво, що при с. Березовій Рудці у купчій, показано понад 10 сімей «кріпостных людей по купчим доставшихся». Судячи з прізвищ (Арапови, Малієви, Рвачови) кріпаки були з великоросіян. Всі ці маєтності продані були Толстими Закревським за 19 000 рублів.
57. Баранов. Архив Сената. – Т. II. – № 2306. Справа по скарзі ніжинців на Хрущова в архіві генеральної канцелярії, № 3804. Скарги містять у собі довгий перелік різного роду насильств,

наприклад «Хрущов приказывал ніжинському городничему Павлу Сосновскому з его полковничьего двора не сходить, але бл..., к ему приводити для его здирственных прихотей». Див. також Матеріали для отечественной истории. – Т.І. – Отд. І. – С. 17.

58. Там же. – Т.ІІІ. – № 8018.

59. Ось один з листів Мініха до Івана Божича, писаний у 1737 р. про вербовку гусар: «Ваше доношение из Львова...о вновь на вербованных и в Киев 50 человек гусаров отправленных, известен и произведенным самонужнейшей порученной вам комиссии трудами и весьма доволен; и понеже как из того же вашего доношения я усмотреть мог, яко отправленные из Киева 1000 рублей действительно вы получили, того ради и что височайше ея императорского величества намерение в том состоит, дабы годных гусар сколь возможно к службе ея величества приумножено и в будущую кампанию с ползою к действию против неприятеля употреблено быть могло, имеете по получении сего, из Львова в Сербию. возвратясь, от на вербования сумму, ежели в том з доброю экономією приступлено будет, немалое число получить уповательно, крайнее старание иметь – из нынешняго свободного времени без употребления в пользу втуне ни единого часу уступить, так дабы вы еще до марта месяца с теми гусарами в Украину возвратиться могли...». Справа про рід Божичів в архіві чернігівського дворянського депутатського зібрання.

60. Дневник Ханенка. Издание Киевской старины. – С. 134.

Мицик Ю., Тарасенко І. Початок опису Ніжинського полку у класичному творі О.М. Лазаревського

Продовження розпочатого раніше перекладу українською мовою основної праці видатного українського історика О.М. Лазаревського «Опис старої Малоросії», в якому міститься опис Ніжина та Ніжинського полку.

Ключові слова: Україна, Ніжин, Гетьманщина, Руїна, козацтво, історіографія, краєзнавство.

Мыцык Ю., Тарасенко И. Начало описания Нежинского полка в классическом труде А.М. Лазаревского

Продолжение начатого ранее перевода на украинский язык основного труда выдающегося украинского историка А.М. Лазаревского «Описание старой Малороссии», в котором содержится описание Нежина и Нежинского полка.

Ключевые слова: Украина, Нежин, Гетманщина, Руина, казачество, историография, краеведение.

Mytsyk Yu., Tarasenko I. Getting describe of Nizyn Regiment in the classic work by O.M. Lazarevskiy

This is continue of the initiated before translation into Ukrainian the main work of the famous Ukrainian historian O.M. Lazarevskiy «Description of the Old Malorussia», which describes Nizhyn and Nizhyn Regiment.

Key words: Ukraine, Nizhyn, Hetmanate, Ruin, Cossacks, histography, local history.

[надійшло до редакції: 12.09.2014 р.]

УДК [726.71/477.51-25(091)]«1781»:930.2

Ольга ТРАВКІНА
(Чернігів)

Опис Ніжинського магістрату 1781 р.

У Державному архіві Чернігівської області зберігається справа 1781 р., в якій зібрані плани та фасади закладів періоду Гетманщини: полкових і сотенних правлінь, магістратів, судів тощо [1]. Плани, кресленики й описи урядових споруд Гетьманщини були виконані у зв'язку з проведенням адміністративно-територіальної реформи 1781 р., в результаті якої були ліквідовані політична автономія Гетьманщини та полково-